



№ 15 (560)
Красавік 2015 года



Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

👉 **Пераемнасць: у памяць Наваградскага сейміка 1773 г. –** стар. 2

👉 **Пераўвасабленне: «Палескія рабінзоны» – кніга і спектакль –** стар. 3

👉 **Памяць: 70 мірных гадоў –** стар. 4

19 красавіка –
Міжнародны дзень помнікаў і гістарычных мясцінаў
(Дзень сусветнай спадчыны)



На фота **Алеся САЧАНКІ**: адзін з пунктаў «Дугі Струвэ» (Ашмянскі раён)

Дарогамі і сцежкамі даўніны

Нагадаем нашым чытачам, што ў бліжэйшыя выхадныя па ўсёй краіне пройдзе ўжо традыцыйны «Фэст экскурсаводаў». Раней мы паведамлялі ўмовы для тых, хто захаце ўзяць удзел. І вось – нарэшце амаль цалкам вызначаная праграма.

Такім чынам, у мерапрыемстве возьмуць удзел каля 50 экскурсаводаў па Мінску, па рэгіёнах – 30. Пройдуць больш за 70 экскурсіяў у сталіцы, па рэгіёнах – 60. Цікава, што расповеды пра цікавосткі паселішчаў будуць весціся не толькі па-беларуску, запланаваныя экскурсіі на рускай, англійскай, французскай, іспанскай мовах. Сёлета экскурсіі пройдуць не толькі ў абласных цэнтрах, але і ў Пінску, Браславе, Мёрах, Полацку, Глыбокім, Клімавічах, Слуцку, Нясвіжы, Маладзечне, Барысаве, Лідзе, Іўі. Далучыліся да фэсту таксама аматары даўніны з невялікіх паселішчаў, што асабліва цешыць, бо кожны куточак нашай дзяржавы адметны і хавае шмат цікавага. Можна будзе даведацца пра мінуўшчыну вёсак Мазалава Віцебскага, Прылукі Мінскага, Талька Пухавіцкага і Рось Ваўкавыскага раёнаў. Пройдуць таксама экскурсіі ў Белавежскай пушчы, аўтамабільная «Рэха Першай сусветнай» па Маладзечанскім раёне, шэраг велакскурсіяў у розных рэгіёнах.

Арганізатары раяць удакладняць час і месца правядзення экскурсіі на адмыслова створаным сайце <http://fest-guides.by/sps>.

Падрыхтаваў
Лявон ПАЛЬСКІ



На тым тыдні...

✓ 2 красавіка ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылася літаратурна-гістарычная імпрэза «Невядомыя старонкі гісторыі беларускай эміграцыі», зладжаная Згуртаваннем беларусаў свету «Бацькаўшчына».

Пра тое, як вяртаюцца з небыцця імёны і факты эміграцыйнай гісторыі, распавялі Наталля Гардзіенка, Ганна Запартыка, Ганна Кісліцына, Арсень Ліс, Алена Макоўская, Зміцер Саўка, Ціхан Чарнякевіч. Акрамя таго, пад час імпрэзы можна было даведацца пра ўнікальныя кнігі Н. Гардзіенка і Л. Юрэвіча «Рада БНР (1970 – 1982): Падзеі і дакументы» (з серыі «Бібліятэка Бацькаўшчыны»), Л. Юрэвіча «Відымусы» і альманах № 37 «Запісаў Беларускага інстытута навукі і мастацтва».

✓ 2 красавіка ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адкрылася выстаўка дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва і камп'ютарнай графікі Алены Вішняковай «Святло ня створанае».

На выстаўцы прадстаўленыя працы, выкананыя ў жанры камп'ютарнай фармальнай графікі, і творы дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва – вышываныя рэчы, якія выкарыстоўваюцца пад час богаслужэння. На стварэнне гэтых шыкоўных працаў аўтара натхнялі вобразы святла, якімі працятыя тэксты Бібліі.

✓ 2-3 красавіка ў Савеце Рэспублікі і Палаце прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь прайшлі выстаўкі плакатаў часоў Вялікай Айчыннай вайны з фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь.

Плакат тых часоў стаўся адной з самых запамінальных і яскравых мастацкіх падзеяў культуры XX ст. На працягу вайны яго тэмы заставаліся нязменнымі: адзінства і магутнасць савецкага народа, гераізм простага чалавека, адзінства фронту і тылу ды інш. На выстаўках былі прадстаўленыя плакаты, выдазеныя ў Беларусь («Раздавім фашысцкую гадзіну»), Расіі, Украіне.

✓ 3 красавіка ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Таямніцы і казкі Японіі», арганізаваная Цэнтрам культуры і спорту Японіі «Дзэнрін канкэй» («Добрасуседства»).

Японія – дзіўная і загадкавая краіна. Усе, хто хоць раз быў там, сцвярджаюць, што нічога падобнага яны раней не бачылі. На выстаўцы прадстаўленыя роставы самураі, персанажы японскіх казак (цмок, тэнгу, каппа), цацкі і лялькі XIX і XX стст., гравюры Нацыянальнага музея ў Токіа, нэцкэ, кіmano, веры, карціна «Сон самурая» з элементамі паху квітнеючай сакуры, альбом японскага партызана, які ваяваў за Савецкую армію ў гады Вялікай Айчыннай вайны, лялька праваслаўнага храма з г. Хакадэты ды інш.

Выстаўка працуе да 24 красавіка.

✓ 6 красавіка на сядзібе Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны адбылася паэтычная вечарына сяброў ТБМ, пад час якой выступілі Яўген Гучок, Святлана Багданкевіч ды інш.

✓ 7 красавіка ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прайшла прэзентацыя выдання Ларысы Мятлеўскай «Беларускі кулінарны сшытак № 1».

У кнігу ўвайшлі больш за 100 рэцэптаў старажытных беларускіх страваў. Большасць рэцэптаў была знойдзена аўтаркай у падарожжах па Беларусі, а некаторыя ўзятыя са старажытных беларускіх кулінарных кніг і апрабаваныя ў жыцці. Таксама ў кнізе змешчаныя беларускія народныя кулінарныя прымаўкі, каментарыі аўтаркі ў дачыненні да традыцыйных спосабаў гатавання, выбару і апрацоўкі прадуктаў, падачы іх да стала, а таксама тлумачальны слоўнік.

✓ 9 красавіка ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылася імпрэза «Дзераўлянае яечка», падрыхтаваная пры ўдзеле Сямейнага цэнтра Кацярыны Каўровай. Наведнікі музея змаглі пазнаёміцца з велікоднымі традыцыямі і зрабіць святочны падарунак сваімі рукамі, паўдзельнічаў у гульнях і конкурсах, майстар-класах па роспісе яек і імбірных пернікаў ды інш.





22 сакавіка 1773 года на Наваградскім замчышчы было людна. Сеймік, абвешчаны Універсалам Станіслава Аўгуста Панятоўскага, абавязаў шляхту Наваградскага ваяводства абраць двух паслоў, якія павінны былі годна рэпрэзентаваць ваяводства на Надзвычайным сейме Рэспублікі Абодвух Народаў. І Наваградская зямля, сэрца ВКЛ, не падвяла. Падкаморы Тадэвуш Рэйтан і пісар земскі Самойла Корсак назаўсёды ўвайшлі ў сусветную гісторыю як прыклады шчырых патрыётаў. Таму іх імёны шануюцца ў нас і па-за межамі.

Каб адзначыць 242-я ўгодкі гэтай векапомнай падзеі, нашая суполка вырашыла правесці 22 сакавіка імпрэзу, што атрымала назву «Наваградскі сеймік 2015 года», на базе Наваградскага гісторыка-краязнаўчага музея.

Распавесці пра Т. Рэйтана і С. Корсака, пра сеймік і сейм,

Наваградскі сеймік 2015 года

пра адчайную барацьбу гэтых асобаў супраць падзелу Бацькаўшчыны, аб тым, як ушаноўвалі іх памяць тут, у былым Вялікім Княстве Літоўскім, прыехалі аўтар гэтых радкоў (мастак, даследчык і заснавальнік суполкі), мастак і сузаснавальнік суполкі Алесь Родзін, сябры суполкі кінарэжысёр Уладзімір Арлоў, харэограф Алена Прохарава і дызайнер Кацярына Маркевіч. А. Родзін прывёз з паўтара дзясятка працаў з графічнага цыкла «Род Рэйтанаў. Асобы. Падзеі», якія пад час сустрэчы размясцілі сярод экспазіцыі музея.

Пачалася імпрэза з паказу дакументальнай стужкі маладога рэжысёра Алены Ясінскай «Аліна Рэйтан. Апошняя з роду». Афіцыйна ж адкрыла мерапрыемства дырэктар

музея Тамара Вяршыцкая. Потым У. Арлоў распавёў аб тых пуцявінах, што з'яналі ягоны лёс з Навагрудчынай, у прыватнасці, аб здымаках першага айчыннага тэлесерыяла «Прокляты уютный дом» (аб падзеях 1863 г.), які раз-пораз паказваюць па беларускім ТБ. Казаў ён і аб неабходнасці ўшанаваць памяць герояў сейма на іх радзіме. Увогуле, тэма ўшанавання гучала ва ўсіх выступах.

Алесь Родзін узяў пытанне, што тычыцца лёсу сядзібы. Прадстаўнікі суполкі перакананыя, што ў Грушаўцы (Ляхавіцкі раён) мае паўстаць дзяржаўны мемарыяльны музей Т. Рэйтана, па прыкладзе знакавых асобаў і іх сядзібаў ва ўсім свеце. Думку аб музеі падзяляюць прадстаўнікі беларускай грамад-

скасці Адам Мальдзіс, Рыгор Сітніца, Алесь Жлутка ды іншыя.

Аб тым, як вядзецца праца па ўшанаванні памяці і «бітва за сядзібу», распавёў ваш карэспандэнт. Адным з вынікаў дзейнасці стала прыняцце рашэння Мінскім гарвыканкамам аб наданні сёлета адной з вуліцаў нашай сталіцы імя Т. Рэйтана. Быў у праграме сустрэчы прагляд фільма «Тадэвуш Рэйтан. Беларускі Дон-Кіхот» (рэжысёр У. Бакун), пасля чаго давалася ўдакладніць некаторыя моманты, што гучалі ў фільме, а таксама распавесці пра папечнікаў Рэйтана С. Корсака, чый род звязаны з Навагрудкам ад XVI ст., і Станіслава Багушэвіча-Мінькоў-

скага (дэпутата Менскага павета, ураджэнца Івянца).

Будзем спадзявацца, што навагрудчане падтрымаюць нашыя высілкі і далучацца да годнай справы і працы дзеля Бацькаўшчыны.

Зміцер ЮРКЕВІЧ,
Арт-суполка
імя Тадэвуша Рэйтана
Фотаздымкі
Алесь РОДЗІНА
і Кацярыны МАРКЕВІЧ

P.S. Пакуль пісаўся артыкул, у Мінску закрылася выстаўка «Тадэвуш RE:turn» у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, а ў рэдакцыі газеты «Культура» адбыўся круглы стол на тэме «Забутыя імёны герояў: культурныя стратэгіі і практыка вяртання», прымеркаваны да выставкі ў НББ. Былі абмеркаваны тэмы рэальнага магчымасці, якія маюць цяпер дзяржава і грамадства па ўвекчванні памяці выбітных постацяў беларускай гісторыі.



З. Юркевіч

Пад крыламі Белага Бусла

Напрыканцы сакавіка ў Касцюковіцкім раённым цэнтры культуры адбыўся сёмы раённы агляд-конкурс мастацкай самадзейнасці сярод працоўных калектываў і прадпрыемстваў горада «Белы Бусел», прысвечаны 70-год-

дзю Вялікай Перамогі. Яго гісторыя пачалася ў 2008 г., і пасля невялікага перапынку (летась «Белы Бусел» крыху адпачыў) конкурс зноў сабраў поўную залу глядачоў, якія прыйшлі падтрымаць сваіх калег і супрацоўнікаў.

Некалькі месяцаў працы, штодзённыя напружаныя рэпетыцыі не былі дарэчнымі – паглядзец і паслухаць на конкурсе было што. Сёлета ў ім бралі ўдзел дзевяць арганізацыяў і прадпрыемстваў раёна. На сцэну па чарзе падняліся каманды ААТ «Беларускі цэментны завод», УКВП «Касцюковіцкі жылкамунгас», філіяла № 712 ААТ «ААБ Беларусбанк», УАЗ «Касцюковіцкая цэнтральная раённая бальніца», Касцюковіцкага раёна газзабеспячэння, ААТ «Булачна-кандытарская кампанія «Домочай», аддзела адукацыі, спорту і турызму райвыканкама, ДУА «Касцюковіцкі прафесійны



ліцэй № 8» і Касцюковіцкага раённага вузла паштовай сувязі.

Ацэньвала намаганні ўдзельнікаў конкурсу журы, якое ўзначальваў намеснік старшыні райвыканкама М. Платонаў. Пяць гадзінаў працягваліся спаборніцтва і барацьба за перамогу ў дзевяці намінацыях.

Галоўнай умовы конкурсу – ваенна-патрыятычнай тэматыкі – прытрымліваліся ўсе каманды. Тэмы Вялікай Айчыннай вайны і Вялікай Перамогі, сучаснай Беларусі былі пераважнымі тэмамі агляду-конкурсу. Уразіла навізна падыходу да абыгрывання ваеннай тэматыкі і яе

спалучэнне з сучаснай музыкай і песняй. Гэта стала пацвярджэннем таго, што мінулае і сучаснае побач, што пакуль жывая памяць аб вялікім подзвігу – жыць і квітнець любай краіне, яе таленавітаму і працавітаму народу. Неўзабаве, а дакладней 9 мая, пераможцы конкурсу выйдучы на галоўную сцэну горада, каб прыняць ўдзел у гала-канцэрце, прысвечаным 70-годдзю Вялікай Перамогі.

Наталія ДРОБЫШАВА,
намеснік дырэктара
цэнтралізаванай клубнай сістэмы
Касцюковіцкага раёна



Палескія рабінзоны ў Чырвоным касцёле

У самым цэнтры беларускай сталіцы побач з Дорам урада можна трапіць у маляўнічыя куточки палескай глушэчы, пачуць таямнічыя гукі лясных насельнікаў і апынуцца ў віры неверагодных прыгодаў юнакоў, якія воляй лёсу сталі выпадковымі рабінзонамі на выспе сярод безмежнага прыпяцкага разводзя. Дзеянні тых адбываюцца другі год запар, і назіралі за імі ўвесь час каля тысячы гледачоў.

Ажыццявіў усе гэтыя цуды вядучы майстар сцэны Беларускага нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шэлестаў. Чарговай працай прызнанага стваральніка і выканаўцы монаспектакляў стала інсцэніроўка аповесці Янкі Маўра «Палескія рабінзоны» Беларускага драматычнага тэатра аднаго акцёра «Зьніч», з якім супрацоўнічае У. Шэлестаў цягам 20 гадоў.

Спектакль рыхтавалі да 130-годдзя пісьменніка, прэм'ера адбылася ў Тэатральнай зале культурнага цэнтра Чырвонага касцёла ў кастрычніку 2014 года.

«Аповесць вялікая, а трэба было ўсё ўкласці ў 45 хвілін, — распавядае Уладзімір Іванавіч. — Таму былі абраныя найбольш дынамічныя і эмацыйныя эпізоды прыгодаў 17-гадовых вучняў тэхнікума Мірона Бажко і Віктара Калягі, якія ў час вясновых канікулаў накіраваліся ў першую ў жыцці самастойную краязнаўчую вандроўку. Але адначасова нельга было проста пераказаць падзеі аповесці ці, як цяпер прынята, — зрабіць рэферат, на якія багаты інтэрнэт. Трэба было сцэнічнымі сродкамі па-мастацку пазначыць развіццё сюжэту, каб распаліць цікавасць глядацкай аўдыторыі менавіта да кнігі і жаданне ўзяць яе ў рукі».

Без выкарыстання сучасных тэхналогіяў Уладзіміру Іванавічу вельмі сціплымі сродкамі ўдалося стварыць на сцэне ілюзію куточка прыроднага асяроддзя і нават сапраўднага вогнішча. Падумалася, што не хапае ў глядзельнай зале толькі водару смажанага мяса (які, дарэчы, зусім не цяжка дадаць).

Самому стваральніку спектакля (заўзятаму аматару лесу і грыбніку) у дзяцінстве шмат давялося павандраваць па вялікай саўецкай краіне СССР. І тая дзіцячыя ўражанні пакінулі яркія ўспаміны на ўсё жыццё. Бацька будучага артыста Іван Фадзеевіч — з вёскі Малінаўка Кармянскага раёна, працаваў бухгалтарам, маці Аляксандра Іванаўна — з Жаркоў, што на Смаленшчыне. Бацькі працавалі па кантракце і часта пераязджалі. Валодзя нарадзіўся 6 студзеня 1948 года ў Палтаве. Да шасці гадоў размаўляў выключна

лаг рыхтаваў дыплом па каробцы перадач і марыў працаваць у КБ. Але чакала больш праявіцца жыццё: накіраванне атрымаў на завод пусковых рухавікоў, дзе давялося паспрабаваць сябе свідравальшчыкам, шліфоўшчыкам, фрэзероўшчыкам, габлявальшчыкам і токаркам.

Як успамінае Уладзімір Іванавіч, разам з працоўнымі спецыяльнасцямі засвойваў ненармавы лексіку, паспытаў тытуно і гарэлкі. Перспектыва правесці ў такім асяроддзі сваё працоўнае жыццё не прыцягвала. Вырашальным штуршком да змены лёсу стаў фільм «Старэйшая сястра» паводле сцэнарыя Аляксандра Валодзіна з Таццянай Даронінай і Міхаілам Жаравым у галоўных ролях. «Пасля прагляду паўгадзіны хадзіў пад уражаннем, як шалёны, і адразу вырашыў, што буду акцёрам. Пачаў з народнага тэатра ў доме культуры чыгуначнікаў, — узгадвае Уладзімір Іванавіч. — Потым знаёмая ў Ленінградскім інстытуце культуры, параіла паступаць у татэйшы інстытут тэатра, музыкі і кіно». Калі ж прыехаў на іспыты — конкурс больш за



200 чалавек. І нечакана яго прынялі на курс С. Андрэішкіна. У 1971 годзе атрымаў дыплом акцёра тэатра і кіно. Так пачалося сцэнічнае жыццё. Першы спектакль на прафесійнай сцэне — «Брэменскія музыкі» ў Кішыніве, дзе выконваў ролю Асла.

Супрацоўніцтва У. Шэлестава з тэатрам аднаго акцёра «Зьніч» узаемавыгаднае і вельмі плённае. «Зьніч» атрымаў акцёра — «сем у адным» — аўтара, выканаўцу, рэжысёра, сцэнографа, гукарэжысёра, прызнанага дарадцу і строгага крытыка ў адной асобе. Ён мае магчымасць размаўляць з гледачом сам-насам, ён вольны ад дыктату, загадаў, заўвагаў пастаноўшчыкаў; ён можа імправізаваць, узбагачаць вобразы новымі гранямі і кожны раз ствараць нешта адметнае. Яго спектаклі можна глядзець бясконца. Таму невыпадкова праца І. Шэлестава высокая адэнавая прафесійнай крытыкай. Сярод узнагародаў — «Крыштальны зубр» II Міжнароднага фестывалю монаспектакляў «Я» за «Кроткую» паводле Ф. Дастаўскага (Мінск, 1996), Гран-пры IV Міжнароднага фестывалю монаспектакляў за «Нобіль» — Барвяны Уладар» паводле аповесці У. Караткевіча «Свая легенда» (Мінск, 2005), Срэбны дыплом III Міжнароднага тэат-

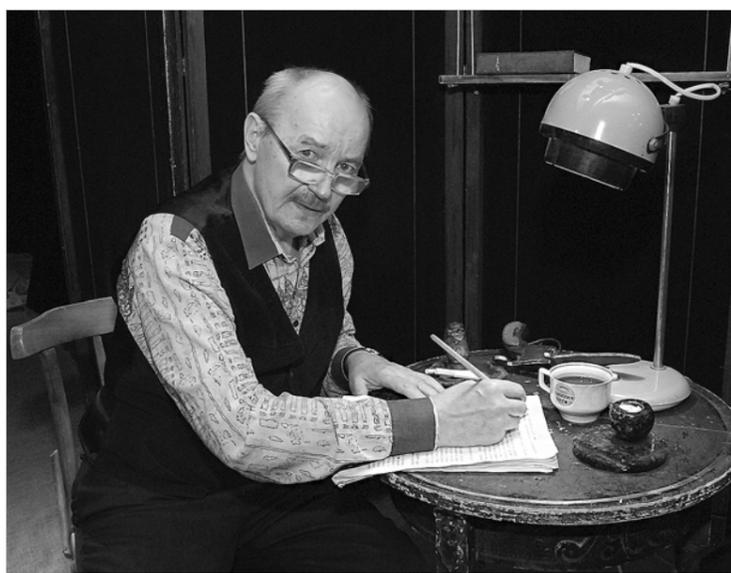
ральнага форуму «Залаты Віцязь» за «Дарогіе мой хорошие» (Мінск, 2005), інш.

Не застаецца ўбаку і адзнак культурных падзеяў, што адзначаюцца міжнароднай грамадскасцю. Да 200-годдзя А. Пушкіна паставіў з Барысам Луцэнкам «Камедню пра цара Барыса Гадунова і Грышку Атрэп'ева», да 200-годдзя М. Гоголя зрабіў інсцэніроўку аповесці «Нос», 200-годдзем М. Лермантава адзначыў сцэнічнай версіяй паэмы «Дэман». Дарэчы, ягоны цар Барыс няблага павандраваў па Еўропе: яго цёпла прымалі не толькі ў Вроцлаве, дзе атрымаў Гран-пры Міжнароднага фестывалю монаспектакляў («Барыс Гадуноў»; 2001). Яго бачылі жыхары Стакгольма, Санкт-Пецярбурга, Яраслаўля, Брэста, Кіева, Кішыніва, Дубны.

На пытанне пра творчыя планы Уладзімір Іванавіч адказвае асярочна: «Далёка не загадваю, але ёсць задумка зрабіць праграму патэтычнай вечарыны па вершах А. Пушкіна па-руску і па-беларуску ў перакладах высокага ўзроўню, напрыклад, Рыгора Барадуліна». А цяпер працягваецца праца па шліфоўцы спектакля «Палескія рабінзоны», які (як і іншыя яго працы), паводле словаў майстра, «узбагачаюцца ад кожнага выканання».

У любога сцэнічнага творца сваё жыццё. Але і яно развіваецца паводле пэўных законаў. Лічыцца, што спектакль нараджаецца пасля 10 пастановак. Дзень народзінай «Палескіх рабінзонаў» 16 сакавіка святкавалі ў Чырвоным касцёле юныя навучэнцы з 34-й і 44-й сталічных гімназіяў, вучні каледжа мастацтваў і школьнікі з Замасцючча. Чарговы спектакль чакае свайго гледацка сёлета ў Малой зале імя Р. Шырмы Белдзяржфілармоніі 14 мая.

Наталі КУПЧЭВІЧ
Фота аўтара





Помнік у палісадніку

У 1979 г. супрацоўнікі Рабочай групы па стварэнні Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту – архітэктар Віктар Карачун і этнограф Юрый Галоўка з шафёрам Уладзімірам Малькевічам – ездзілі ў навуковую экспедыцыю ў Верхнядзвінскі раён. Заехалі ў невялікую вёсачку Скарада Боркавіцкага сельсавета. У ёй на той час было 5 хатаў. Іх увагу прыцягнуў адзін сялянскі двор, дзе ў палісадніку стаяў помнік, а побач – бэзавы куст. Зайшлі на падворак да гаспадара Андрэя Бядунькі, якому тады было 77 гадоў.

Далёкія госці сказалі яму: – Добры дзень! Мы з Мінска, з музея. Хацелі б пагаварыць з гаспадаром.

– Я гаспадар гэтай хаты. Калі штосьці хочаце даведацца аб мінулым або атрымаць у музей нейкую старую рэч, то спачатку пакаштуйце майго мядку, – сказаў Андрэй Міхайлавіч.

Мінскія госці пачалі адмаўляцца ад запрашэння, але той настойваў на сваім. Давялося сесці за стол. Як тут было не запытацца ў гаспадара пра помнік?

Стары заплакаў, выцер рукавом слёзы і расказаў гасцям пра свой нялёгкі лёс. Вось што ён распавёў.

– У майго бацькі Міхася было сям'ера дзяцей. Зямлі ён меў 4 дзесяціны. Для такой сям'і гэта малавата. Свайго бацьку я не памятаю, бо калі ён памёр, дык мне быў усяго адзін год. Старэйшы мой брат Аляксандр ваяваў і загінуў на грамадзянскай вайне. Другі брат Іван памёр у Ленінградзе пад час блакаты, брат Ігнат загінуў у фашысцкім канцлагеры ў Маўтхаўзене.

Я хоць і дажыў да сталага веку, але не дай Бог нікому такога жыцця. У 9 гадоў быў пастухом, а пасля памочнікам у гаспадарцы ў багацеляў. У 1914 – 1916 гг. мне ўдалося скончыць народную школу, цяпер такую школу называюць пачатковай.

У 1919 г. мяне прызвалі ў Чырвоную Армію. У складзе 48-й дывізіі ваяваў на латышскім і польскім франтах. 10 ліпеня 1924 г. мяне звольнілі ў запас. Вярнуўся ў сваю

вёску. Праз тры гады мяне выбралі старшынёй сялянскага камітэта ўзаемадапамогі. Потым павысілі па пасадзе. З 1930 па 1936 г. рабіў сакратаром выканкама Боркавіцкага сельсавета. Калі ў 1930 г. тут праводзілася калектывізацыя аднаасобных сялянскіх гаспадарак, быў у камітэце па раскулачванні. Гэта і прыпомнілі ў вёсцы ў час нямецка-фашысцкай акупацыі, што паўплывала і на лёс маёй сям'і. Потым перавялі мяне ў фінансавы адзел па страхаванні маёмасці. Адным словам, я стаў савецкім сельскім служачым.

У 1939 г. мяне зноў паклікалі ў Чырвоную Армію. Давялося і ваяваць. А ў 1941 г. – зноў вайна. Ваяваў як стралок пад Калінінам і Тулай. У 1942 г. па раненні прызналі мяне не годным да страйвалі службы, але дэмабілізавалі толькі ў 1944 г. На радзіму вярнуўся яшчэ пазней, пасля Дня Перамогі ў 1945 г. Прышоў у сваю вёску, а маёй хаты няма. Толькі папалішча, што зарасло бур'яном. Няма і маёй сям'і, якая была расстраляная на сваім падворку 15 лютага 1943 г. Прычынай таму быў данос здрадніка аб маёй працы ў камітэце і пра сувязь старэйшага сына Ягора з партызанамі. Ягора (1926 г. нар.) павесілі гітлераўцы ў Полацку. На нашым падворку ворагі забілі ў той страшны дзень маю сям'ю: жонку Праскоўю (Ефрасінню) Маркаўну (1904 г. нар.), сыноў Алег (1929 г. нар.), Віктара (1933 г. нар.), Валеру (1940 г. нар.), дачок Аню (1927 г. нар.) і Надзею (1935 г. нар.). У палісадніку стаіць помнік усёй маёй сям'і.

Аднойчы завітаў у нашу вёску нейкі паэт і напісаў верш «Врагі сожгли родную хату». Пазней і песня такая з'явілася. Гэта песня пра мой лёс і пра маю сям'ю. Калі я яе чую, дык плачу, бо перажываю за сваю бяду. Ды як жа тут не плакаць, перажыўшы такое гора?!

Незвычайную цікавую інфармацыю прывезлі ў Мінск супрацоўнікі музея і пераказалі яе мне. Здаецца, тады яны прывезлі ад А. Бядунькі і ручны дрыль як будучы экспанат музея.

Пацікавіўся я гісторыяй стварэння песні «Враги со-

жгли родную хату». Верш з такой назвай напісаў Міхаіл Ісакоўскі ў 1945 годзе. Звярніце ўвагу, што ў вершы спаленая хата, а не изба. Захаванае і імя жонкі ўдаўца – Праскоўя. Верш быў надрукаваны ў 1946 г. у сёмым нумары часопіса «Знамя», галоўным рэдактарам якога тады быў Аляксандр Твардоўскі. Абодва паэты са Смаленшчыны з беларускімі прозвішчамі. Мусыку да верша напісаў Мацвей Блантэр. Ісакоўскі спачатку меркаваў, што верш для песні не падыходзіць, бо занадта доўгі і не ўрачысты. Першым выканаў песню артыст Уладзімір Нячаеў. А пасля... песню фактычна забаранілі (як і вальс «На сопках Манчжурі»), бо такія творы песімістычнага зместу выклікаюць пацыфізм і адлюстроўваюць трагічнасць вайны. Толькі ў 1960 г. славы артыст Марк Бернэс рызыкнуў на сваім канцэрце выканаць шчымыліваю песню «Враги сожгли родную хату». Там яна мела нечуваны поспех. З таго часу гэтую песню ніхто не забараняе.

Як жа тут не ўспомніць першы куплет такой трагічнай песні:

*Враги сожгли родную хату,
Сгубили всю его семью.*

Куда ж теперь

идти солдату,

Кому нести печаль свою?

Сымон БАРЫС

Школьнае краязнаўства

Любяць і вывучаюць свой край

Другі раённы злёт актывістаў школьных музеяў прайшоў у народным гісторыка-краязнаўчым музеі Дзераўноўскай школы, што на Слонімшчыне. Тут сабраліся кіраўнікі і школьнікі-актывісты з 16 школьных музеяў горада і раёна.

Адбылася аглядная экскурсія па трох залах рэканструяванага музея Дзераўноўскай школы, пад час якой выступілі дырэктар школы А. Чумакова і галоўны захавальнік фондаў музея В. Фядута. Загадчык сектара выхаваўчай і сацыяльнай працы аддзела адукацыі, спорту і турызму Слонімскага райвыканкама М. Маслаў адзначыў важнасць музейна-краязнаўчай працы школаў горада і раёна для выхавання моладзі і ўручыў пашпарты чатыром зноў пашпартызаваным музеям Жыровіцкай, Сянькоўшчынскай, Партызанаўскай школаў і СШ № 9 г. Слоніма, а актывістам Дзераўноўскага народнага музея – пасведчанні экскурсаводаў.

Прадстаўнікі школьных музеяў адзначылі змены, што адбыліся за апошнія два гады, і абмяняліся цікавымі экспанатамі. З падарункамі Дзераўноўскаму і Новадзвяткавіцкаму музеям завітала на злёт Н. Анішчык – калекцыянер, прадстаўнік прыватнага музея.

Праца злёту працягнулася ў актавай зале школы, дзе былі прадстаўлены напрацоўкі і даследаванні музеяў, прысвечаныя 70-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Цікавымі былі віртуальныя экскурсіі па школьных музеях, расповеды краязнаўцаў аб нядаўна пракладзеных маршрутах па родным краі, аб нашых землях – удзельніках Вялікай Айчыннай вайны, ветэранах-педагогах, дзецяў вайны, сведках акупацыйнага рэжыму на Слонімшчыне.

Актывісты народнага музея в. Дзераўна расказалі пра ўдзел у конкурсе праектаў Міжнароднага фонду развіцця сельскіх тэрыторыяў. Іх перамога з праектам «Развіццё музея мясцовай культуры, гісторыі і побыту» дала фінансавую магчымасць аформіць асобную залу музея – «Наш край у гады Вялікай Айчыннай вайны». Таксама актывісты падрыхтавалі альбом пяці турыстычна-краязнаўчых маршрутаў «Падарожжа па Дзераўноўскім краі», прэзентацыя якога адбылася на злёце.

Падводзячы вынікі злёту, метадыст аддзела адукацыі, спорту і турызму Слонімскага райвыканкама А. Пыркова адзначыла працу раённай краязнаўчай лабараторыі, што аб'ядноўвае кіраўнікоў школьных музеяў ужо 13 гадоў. Дарэчы, такое метадычнае аб'яднанне існуе пакуль што толькі ў Слонімскаму раёне. Дзякуючы яму пашыраецца спектр адукацыйна-выхаваўчых паслугаў школьных музеяў раёна: экскурсіі, урокі, пазакласныя заняткі, пошукавая і даследчая праца, прэзентацыі, канферэнцыі, працоўкі турыстычных маршрутаў і экскурсіяў, напісанне радаводаў, пашпартызаваныя помнікаў гісторыі, культуры і прыроды, рэалізацыя разнастайных праектаў, стварэнне сайтаў музеяў і краязнаўчых старонак на сайтах школаў ды інш.

Удзельнікі другога раённага злёту актывістаў школьных музеяў прынялі зварот да ўсіх школьнікаў, краязнаўцаў і ўсіх неабыякавых да гістарычнага мінулага свайго краю, заклікалі іх берагчы і далей даследаваць гісторыю, знаходзіць новыя імёны, актыўна ўдзельнічаць у пошукавай і даследчай працы, папаўненні і развіцці школьных музеяў. Дэвізам актывістаў школьных музеяў застаецца заклік: «Любі і вывучай свой край!»

*Вера ФЯДУТА,
галоўны захавальнік фондаў народнага
гісторыка-краязнаўчага музея
Дзераўноўскай яслі-сад-сярэдняй школы
Слонімскага раёна*





Абрады і звычай Дзісеншчыны

(Заканчэнне артыкула. Пачатак у № 14)

Вялікдзень

Як вядома, святы Юры святкуецца 3 красавіка. Гэты дзень лічыўся поўным прыходам вясны, а тым самым – ажываннем прыроды, якой дапамагаў святы Юры, «адмыкаючы зямлю ды пускаючы расу». На Міколу (9 траўня) жывёла ўжо поўнаасцю магла жывіцца на полі, і хоць яе часамі і раней выганялі на пашу, але святы Мікола лічыўся апекуном жывёлы, які не толькі памагаў ёй пажывіцца маладзенькай траўкай, але і абараняў яе ад ваўкоў ды іншых звяроў. Пятра і Паўлы святкуецца 29 чэрвеня. У гэтым часе ў поўнасці пачыналася касьба сенажацяў і засеваў канюшыны. Дзеля гэтага ізноў жа робіцца ясным, чаму святы Пракоп (8 ліпеня) дапамагаў у сушэнні сена і канюшыны, адным словам – корму.

Пералічваючы святых, пачынальнікі часамі дапускалі пэўныя, хоць і невялікія недарэчнасці. Забыўшыся, што святы Ілля – мужчынскага роду, яны казалі: «Святы Ілля, моцная жняя». Нясна таксама, чаму яны надзялялі святую Праксэду (Параскеву) функцыяй парабчанкі, кажучы: «Праксэда – парабчанка, хусты мые, свіней корміць». І нарэшце святам Пакровы Божае Маці (17 кастрычніка) пачынальнікі сканчалі цыкл летніх святкоў, кажучы: «Святы Пакроў пакрывае ваду лёдам, пчалу мёдам, рыбу лускай, дзевак таской». Таксама радзілі гаспадару, чым займацца ў зімовых месяцах: «Муку малоць, свіней калоць, крупы таўчы, пірагі пячы, піва варыць, сыноў жаніць, гарэлку гнаць, дачок выдаваць».

У канцы песні пачынальнікі дагаворваліся аб валачобным, кажучы: «Гаспадынька пачастуе камом масла, белым сырам, а мы яе пры-

вітаем з прыбыткам – малым сынам». Ажно ў канцы сваёй просьбы выяўлялі яе ў больш станоўчай форме: «Сыр на талерку, кварту гарэлкі... Мне самому, маладому – капю як маляваных, скрутаскаў бас надзяваных, маім браткам памагатым – па дзясятку дыя кумпачок у дадатку».

Трэба адцеміць, што песня пачыналася словамі «А Пан Езус пахвалены» толькі ў каталіцкіх дамох у выпадку, калі Вялікдзень святкаваўся разам з праваслаўным. Для праваслаўных жа пачыналася «Гаспадару, слаўны пане». Словы «царква стала» замяняліся для каталікоў на «капліца стала».

Пачынаючы ад 1930-х гадоў, падціскам шавіністычнага польскага каталіцкага духавенства, беларускія каталікі не тое каб пачалі су-

працівіцца таму, што ў іх дамох бываюць валачобнікі, але не аказвалі тым належнай гасціннасці – прасцей сказаўшы, не ведалі, як паступаць. Крыху пазней пачалі паўставаць «чыста польскія групы», якія спявалі «па-польску» і на іншую мелодыю: «*Wesoły nam dziś dzień nastat*» або «*Wstał Pan Chrystus z matwych ninie*»¹. У выніку гэтага ўжо перад самай Другой сусветнай вайною валачобнікі наведвалі выключна дамы праваслаўных.

На першы дзень Вялікадня ніхто і нікога ў гасці не запрашаў, але мужчыны ішлі да прыяцеляў і сваякоў няпрошаныя. Яны ніколі доўга не заседжваліся, а толькі, пахрытосаваўшыся з гаспадарамі і выпіўшы чарку ды закусіўшы чымсьці смачным, ішлі далей, каб пад вечар ужо з цяжкасцю вярнуцца дамоў.

Звычайна праз усе тры дні Вялікадня не ладзілася ніякіх вечарынаў, каб годна ўшанаваць свята.

Радаўніца

Радаўніца абыходзілася ў аўторак, пасля Правадной нядзелі, гэта значыць, тыдзень пасля Вяліка-



Каплічкі на могілках у Лужках (2008 г.)

дня. Гэты дзень прысвячаўся памяці памерлых, але розніўся ад востраўскіх Памінак-Дзядоў: усе абрады адбываліся на магілках. У мясцовасцях, дзе былі цэрквы, дык на магільнік прыбывалі святары і служылі паніхіды за ведамую ўжо наўперад аплату. Калі канчаліся паніхіды, пачыналіся народныя абрады-памінкі.

Спачатку людзі раскладалі на магілах прынесеную з сабою дружную свянцонку, такую самую ежу, якая спажаўвалася пры разгаўленні на першы дзень Вялікадня. Некаторыя перахоўвалі яе праз цэлы тыдзень, але ў большасці прыгатоўвалі ў суботу перад Радаўніцай, зразумела, у меншай колькасці, як на Вялікдзень. Паставаўшы, а калі на гэта дазваляла надвор'е, пасеўшы вокал магілы, найстарэйшы браў фарбаванае велікоднае яйка і, аблупіўшы яго, «хрытосаваўся» з нябожчыкамі, паўтараючы: «Хрытос уваскрос, Янка, Марыля» (ці іншыя імёны), а за ім паўтаралі ўсе прысутныя. Пасля, памаліўшыся, з'ядалі гэтыя яйкі ды таксама бралі па кавалачку іншай прыгатаванай еміны, пабожна перахрысціўшыся і пакланіўшыся магілам, адыходзілі. На іх месца прыходзілі, чакваючы на гэты момант, жабракі, якія дзялілі між сабою пакінутую ежу. Яны таксама голасна маліліся «за змарлыя душачкі» ў адзін голас, але чамусьці па-польску.

На гэтым Радаўніца фактычна і канчалася, а разам з ёю і святкі, звязаныя з Вялікаднем. Радаўніца не лічылася святам, а толькі прысвяткам, таму пасля паўдня людзі ішлі да працы. Праўда, заставалася яшчэ Сёмуха, але звязаныя з ёю абрады аніяк не можна лічыць велікоднымі.

Васіль
СТОМА

Працяг тэмы. Першыя публікацыі гл. у № 46 за 2014 г. і № № 1, 7, 9, 11, 13, 14 за 2015 г. Друкуецца з захаваннем асаблівасцяў аўтарскай мовы.

¹ Вясельны нам сёння дзень настаў; Уваскрэс Пан Езус цяпер (польск.).

Беларусізацыя на Клімавіччыне

У 1924 г. адбылося першае ўзбудненне БССР, пасля якога ў склад рэспублікі былі вернуты некаторыя этнічныя беларускія землі. 90 гадоў таму была ўтвораная Калінінская акруга з цэнтрам у Клімавічах. У горадзе з'явілася багата розных устаноў, грамадскіх арганізацыяў, пачала выходзіць газета «Наш працаўнік», друкаваны орган Калінінскай акругі.

Тады ж на ўсёй тэрыторыі тагачаснай Беларусі ў яе новых дзяржаўных межах распачынаецца палітыка беларусізацыі. У далучаныя раёны накіроўваліся дзеячы нацыянальнай культуры, літаратуры, мастацтва, каб чытаць лекцыі, даклады, вывучаць мясцовыя традыцыі. Многія прадстаўнікі інтэлігенцыі прыязджалі на часовае ці сталае жыхарства. Цэнтралізавана гэтай справай займаўся Наркамат асветы БССР.

Не абмінулі знакамітыя людзі і нашу зямлю. Увесну 1925 г. выправіўся ў Калінінскую акругу і паэт Якуб Колас. 16 сакавіка Наркамат асветы выдаў яму пасведчанне, з якога відаць, што Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч накіроўваецца ў Аршанскую і Калінінскую акругу для чытання сваіх твораў, лекцыяў па гісторыі беларускай літаратуры і правядзення іншай культурнай працы. Дапамагаць Якубу Коласу мусяць усе савецкія і грамадскія ўстановы. Разам з пісьменнікам паехала і група студэнтаў педфака БДУ.

Вось як тыя падзеі апісваў студэнт У. Аніхоўскі: «...мне добра памятаецца дзень прыезду Якуба Коласа ў Клімавічы. Ажыў і заварушыўся глухі беларускі гарадок з прыездам пісьменніка і песняра, творы якога Калініншчына чытала. Уваход у народом у Клімавічах

браўся ледзьве не сілай. Людзей у памяшканні бітком набіта. Калі распачаўся сход, пры з'яўленні паэта не змаўкаюць воплескі, не даюць гаварыць. Якуб Колас крыху распавёў пра свой жыццёвы лёс і ў агульных рысах пра творчасць. Пасля чытаў свае творы, якія яшчэ не друкаваліся. Усе сядзяць ціхутка і ўважліва сочаць за кожным рухам ды слухаюць кожнае слова...».

Наступныя дзве паездкі Якуба Коласа на Клімавіччыну адбыліся адпаведна летам і восенню 1925 г. А ў красавіку 1926 г., роўна праз год пасля першага прыезду, пісьменнік па дарозе ў Хоцімск зноў наведвае Клімавічы, але пра гэта, на жаль, дакладных звестак амаль не знойдзена. Такім чынам, дзякуючы палітыцы беларусізацыі, на Клімавіцкай зямлі пабываў класік беларускай літаратуры, а клімаўчанам

Гістарычная даведка

«Беларуская гістарычная энцыклапедыя» (т. 1) падае такае тлумачэнне:

«АКРУГА, падзел дзяржаўнай тэрыторыі па адміністрацыйных ці палітычных прыкметах.

1) Адм.-тэр. адзінка ў БССР у 1924 – 30 і 1935 – 38. У 1924 – 30 былі А.: Аршанская, Бабруйская, Віцебская, Магілёўская, Мазырская, Менская і Полацкая; у 1924 – 27 – Барысаўская, Калінінская і Слуцкая; у 1926 – 30 Гомельская; у 1926 – 27 – Рэчыцкая; у 1935 – 38 Лепельская, Мазырская, Полацкая і Слуцкая (гл. адпаведныя артыкулы).

Пра Клімавіцкі раён у т. 6 «Гарады і вёскі Беларусі» сказана: «Утвораны 17.7.1924 г. у складзе Калінінскай акругі. З 9.6.1927 г. да 26.7.1930 г. уваходзіў у Магілёўскую акругу. З 20.2.1938 г. ўключаны ў Магілёўскую вобласць. Раён існуе ў сучасных межах з 17.4.1962 г.». Тамсама пра г. Клімавічы адзначана: «З 17.7.1927 г. Клімавічы – цэнтр Калінінскай акругі і Клімавіцкага р-на. З 9.6.1927 г. да 26.7.1930 г. у Магілёўскай акрузе, а з 20.2.1938 г. у Магілёўскай вобл.».

пашчасціла ўжыву пабачыць ды пачуць яго.

На жаль, з канца 1920-х гг. у СССР усе нацыянальныя з'явы аб'яўляюцца нацдэмаўшчынай, «контрай» і антысавецкай дзейнасцю. Распачынаецца татальнае гвалтоўнае зліццё

народаў у адзіны савецкі народ...

Аляксандр
ТАЛКОЎСКІ,
навуковы супрацоўнік
Клімавіцкага раённага
краязнаўчага музея



Бацька Галіны – беларус, маці – украінка, а сама яна нарадзілася ў Расіі, на Алтаі. Дык хто яна па нацыянальнасці? Сэрца Галіны шчыміць, калі яна глядзіць па тэлевізары і чуе па радыё, як льецца кроў ва Украіне.

Нямала нашых суайчынікаў не па сваёй волі аказалася ў розных кутках Расійскай імперыі пасля шматлікіх войнаў Вялікага Княства Літоўскага з Масковіяй, а пазней – пасля крывавага падаўленняў паўстанняў. На чыжыне ў іх нарадзіліся нашчадкі.

Адна з іх – мая зямлячка са Смілавічаў Галіна Петракова, настаўніца хіміі адной з мінскіх школ. Пазнаёміўся з ёй на радзіме, калі з настаўнікам Яфімам Шапірам завітаў у госці да яго былога аднакласніка Валерыя Петракова.

Прыцягнула ўвагу лецішча гаспадароў, прыгожае і дагледжанае. Я падумаў: «*Колькі сілаў трэба ўкладца, каб трымаць сваю сядзібу (няхай і невялікую) у такім цудоўным стане. А ў гаспадароў жа яшчэ асноўная праца ў Мінску*».

Прывабная, разумная, вясёлая субяседніца Галіна старалася трымацца ў цэні мужа. Пазней я даведаўся, што хаця Галіна нарадзілася на Алтаі, карані яе – у Беларусі і Украіне.

Яе бацька Аляксандр Мастовіч нарадзіўся на Любаншчыне ў 1913 годзе. Пасля вайны з нацыскай Германіяй закончыў Ціміразеўскую акадэмію ў Маскве і ў 1946 годзе быў накіраваны на Алтай. Быў галоўным заатэхнікам у саўгасе «Мірны», займаўся танкарунным авечкам. У яго гаспадарцы сярод стрыгалёў былі нават чэмпіёны СССР па стрыжцы авечак.

У 1948 годзе Аляксандр узяў шлюб з Верай Стадні-

Галіна з Алтая



Галіна і Валерый (стаіць справа) Петраковы з сябрам Яфімам Шапірам

чэнка, а праз два гады ў іх сям’і нарадзілася дачка Галіна.

Шмат цікавага пачулі мы ад Галіны пра Алтайскі край, які па тэрыторыі сувымерны з Беларуссю, але мае амаль у пяць разоў меней насельніцтва. У царскай Расіі існавала Алтайская губерня, у 1925 годзе ператвораная ў Заходне-Сібірскі край. У 1937 годзе рэгіён быў раздзелены на Новасібінскую вобласць і Алтайскі край. На яго тэрыторыі знаходзіцца шмат салёных і прэсных азёраў. Пасля адмены прыгоннага права была праведзеная аграрная сталыпінская рэформа, згодна з

якой дазвалялася выходзіць з сялянскіх абшчынаў. У 1909 – 1912 гадах пачалося масавае перасяленне людзей на свабодныя землі імперыі. Так тэрыторыя цяперашняга Бурлінскага раёна, дзе нарадзілася Галіна, была заселеная, у асноўным, перасяленцамі з Украіны.

Цікава, што перасяленцы называлі новыя вёскі ў памяць аб тых, адкуль перасяліліся. Напрыклад, Гуляйполе атрымала ў спадчыну назву Гуляйполя Запарожскай губерні (адтуль родам знакаміды атаман Н. Махно), а жыхароў гэтай вёскі і цяпер называюць «махноўцамі».

Землі (па 292 дзесяціны) наразаліся толькі мужчынам. Кожны ахвочы атрымаць зямлю павінен быў заплаціць паявы ўзнос у памеры ад 25 да 45 рублёў. Выхад з сялянскіх абшчынаў і атрыманне зямлі па ільготнай цане давала вялікія надзеі асабліва тым сем’ям, у якіх пераважалі мужчыны любога ўзросту. Хто меў адных сыноў, атрымаўшы салідны зямельны надзел, інтэнсіўна развіваў гаспадарку, на вачах сваіх аднасяльчанаў багацеў. Сем’і ж з аднымі дочкамі не мелі такіх ільготаў, таму жылі бедна.

На алтайскіх цалінных землях, парослых кавылём, сям-там былі раскіданыя пасяленні казахаў, якіх рускія чамусьці называлі кіргізамі (казахаў, сама назва казак, называлі кіргізамі або кіргіз-кайсакі, каб адрозніць ад рускага вайсковага саслоўя, што мела назву казакі. – «КГ»).

Дзед па жаночай лініі Мікіта Студнічэнка (бацька Веры) быў высланы ў Сібір у 1934 годзе, калі па Украіне лютваў галадамор. Сям’я стала шматнацыянальнай, калі дзядзька Галі пабраўся шлюбам з паволжскай немкай, а ў цёткі мужам таксама стаў высланы паволжскі немец.

Бацька Галіны А. Мастовіч родам з вёскі Касцюкі, што за тры кіламетры ад Любані. Там на могілках знайшлі апошні прытулак яго бабулі, дзядулі, цёткі, дзядзькі. Сваікі Галіны жывуць па ўсёй Беларусі і Украіне, з імі Галіна не парывае сувязі. І яе дзеці даволі часта сустракаюцца з траюраднымі братамі і сёстрамі. А першы раз А. Мастовіч прывёз дзяцей на сваю радзіму ў хрушчоўскія часы. Ён збіраўся вярнуцца ў Беларусь, таму ў 1968 годзе адправіў Галіну паступаць на хіміка-біялагічны факультэт Мінскага педінстытута імя М. Горкага. Мужчына спадзяваўся, што на пенсіі з жонкай будзе жыць на радзіме (а да пенсіі яму заставаліся гады тры). На жаль, калі Галіна скончыла школу, бацька перанёс два інфаркты...

А. Мастовіч быў сапраўдным фанатам сваёй справы, і за высокія паказчыкі па руне ў 1966 годзе быў узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга; кожны год ездзіў у Маскву на канферэнцыі, бо быў членам усесаюзнай экспертнай камісіі. Галіна помніць, што ў саўгасных атарах былі многія тысячы авечак. Стрыглі авечак нажніцамі, а пазней – электрычнымі машынкамі. З адной авечкі ў саўгасе «Мірны» настрыгалі да 6 кг воўны, а прыплод ад сотні авечак складаў больш за сто ягнятаў.

Ужаданні вярнуцца на радзіму бацька аб’ездзіў шмат саўгасаў і калгасаў БССР, але не знайшоў тут авечкагадоўлі, бо яшчэ пры Хрушчове яе ліквідавалі. І ён вымушаны быў вярнуцца назад. У 1970 годзе ў бацькі зноў здарыўся інфаркт, і ў 58-гадовым узросце памёр. Маці Галіны засталася на Алтаі, потым жыла два гады ў сына ў Новасібінску, дзе і пахаваная.

Галіна распавяла, як пазнаёмілася ў інтэрнаце педінстытута са сваім будучым мужам Валерам. Неяк на першым курсе сядзела яна з сяброўкай у чытальнай зале і рыхтавалася да «лабаў» (лабараторных работ) па фізіцы. Глядзяць дзяўчаты: у амаль пустой «чытальцы» сядзяць яшчэ два хлопцы, якія аказаліся студэнтамі фізмата. Прайшло некалькі дзён. Дзяўчатам не ўдавалася зрабіць лабараторную па фізіцы. Успомнілі хлопцаў, якія нешта гаварылі ім у чытальнай зале пра фізіку. Пайшлі шукаць па пакоях інтэрната, але не знайшлі. Хлопцы самі знайшлі тых дзяўчатаў з хіміка-біялагічнага. Потым пайшлі спатканні...

Пажаніліся яны ў лютым 1972 года, калі Галіна была студэнткай чацвёртага курса, а Валера закончыў інстытут. Жылі спачатку ў інтэрнаце. Калі Галіна была на пятым курсе, яе мужа мабілізавалі ў Савецкую Армію; вярнуўся ў маі 1973-га.

Маладыя знялі кватэру на гарышчы ў прыватным доме. В. Петракоў пайшоў працаваць настаўнікам у школу, а Галіне месца ў школе не знайшлося, пайшла працаваць сакратаром у медвучылішча. Неўзабаве нарадзіўся сын Саша. Пасля дэкрэтнага водпуску Галіна ўладкавалася выкладаць хімію ў школе № 107, дзе яе муж выкладаў фізіку.

Яшчэ праз пару гадоў В. Петракова прызначылі завучам у вчэрнюю школу, потым – інспектарам абланы. У 1984 годзе сямейную пару накіравалі на працу ў афрыканскую краіну Замбію; сын Саша застаўся на Алтаі ў бабулі.

Пра дарогу і жыццё ў Афрыцы засталіся цікавыя ўражанні. Спачатку было няпроста пераадолець моўны бар’ер, калі ні слова не чуеш на роднай мове. Але гэта ўжо іншая гісторыя.

Чалавека заўсёды цягне ў мясіны, дзе ён нарадзіўся і дзе прайшоў яго маленства. І Г. Петракова не забылася пра свой Алтайскі край. Нядаўна яна зноў пабывала там...

Уладзімір ШУЛЯКОЎСкі

Першы з пяці

Альманах «Жырандоля» для аўтараў і чытачоў Брэстчыны – першы з пяці літаратурных штогадовікаў, створаных сябрамі ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў», каб ажывіць літаратурнае жыццё ў рэгіёнах Беларусі. Цяпер у Магілёве выходзіць альманах «Брама», у Віцебску – «Ратуша», у Гродне – «Новы замак», у Гомелі – «Палац».

Каля вытокаў стварэння ў 2008 годзе рэгіянальнага выдання «Жырандоля» стаяла патэтка Ніна Мацяш, якая была яго першай укладальніцай і рэдактаркай.

Даслаць рэдкалегіі сваю прозу, паэзію і крытыку можа любы пісьменнік, які жыве ў Брэсцкай вобласці.

Выданне тым і каштоўнае, што дае магчымасць чытачам у Брэсце чытаць і ведаць сваіх мясцовых аўтараў. Сёлетні, шосты нумар – варты ўвагі.

Тэма нумара ў анатацыі не заяўленая, але ў многіх назвах праявіліся тэкстаў чытаецца пэўная еднасць – «Жывая і мёртвая вада» Сяргея Амелючука, «Пад пяском, над якім плыве рыба» Яўгена Бяласіна, «Намоўленая вада» Віктара Губарэвіча, «Мост праз Дунай» Мікілы Ільючыка...

Аматараў гісторыі і краязнаўства зацікавяць артыкулы «Бібліятэкі на Луніначчыне ад узнікнення (XVI ст.) да 1940-х гадоў» Вадзіма Жылко і Васіля Туміловіча, «Рынкi» (Вёскі, што знікаюць) Ніны Марчук, «Развагі Міхаіла Клеафаса Агінскага пра бацькаўшчыну» Леаніда Несцерчука, нататкі Алеся Зайкі.



Ёсць у альманаху рубрыкі паэзіі, гумару, твораў для дзетак, раздзел з творамі маладых аўтараў, друкуецца і замежная класіка ў перакладзе на беларускую мову. Агулам над стварэннем нумара працавалі больш за сорок пісьменнікаў Брэстчыны.

Алена КАЗЛОВА



Лёс Нясвіжскай латыфундыі

У рускай імператрыцы Аляксандры Фёдарайны, маці Мікалая I, была любімая фрэйліна, якую звалі Стэфанія Радзівіл. Акрамя сваёй незвычайнай прыгажосці яна валодала і велізарным багаццем, у склад якога ўваходзілі вялікія маёнты ў беларускіх і літоўскіх губернях.

Яе бацька Дамінік Радзівіл, апошні феодал сваёй фаміліі па так званай нясвіжскай мужчынскай лініі, быў адзін час ад'ютантам Напалеона і сфармаваў для французскай арміі цэлы полк. Маці Стэфаніі Тэафіла была дачкою генерала Караля Мараўскага і першапачаткова выйшла замуж за Старжынскага, які нібыта прайграў яе Дамініку за 16 000 злотых.

Трэба сказаць, што Тэафіла першапачаткова незалюбіла сваю дачку і ва ўзросце пяці гадоў аддала яе ў Кацярынінскі інстытут, які тая скончыла з залатым медалем. Атрымаўшы выдатнае свецкае выхаванне і добрую адукацыю, Стэфанія ўпаўнёна ўвайшла ў вялікі свет і карысталася асаблівай сімпатыяй вядомых людзей. Яна наведвала разнастайныя салоны, у тым ліку і салон Кацярыны Хітрава, дачкі М. Кутузава, дзе пазнаёмілася з Аляксандрам Пушкіным, які прысвяціў ёй верш «Паж, или Пятнадцатый год». Ёй прысвячаў паэтычныя радкі І. Казлоў, напрыклад, «Твоя безблачная младость», «Жалоба». Але ўсё гэта было да яе замужжа.

2 красавіка 1828 г. ва ўзросце дзевятнаццаці гадоў С. Радзівіл выйшла замуж за графа Льва Вітгенштэйна, які быў старэйшы за яе на дваццаць гадоў. Ён паходзіў з найстарэйшага германскага роду графаў Спангеймскіх. Адукацыю Леў Пятровіч атрымаў у пажскім корпусе і, даслужыўшыся да ротмістра, стаў служыць пры сваім бацьку – галоўнакамандуючым 2-й арміі. Яго штаб-квартира знаходзілася ў Тульчыне, дзе ў гэты час служыў шмат хто з будучых дзекабрыстаў. Л. Вітгенштэйн быў не толькі членам «Союза Благоденствия», але і «Южно-общества», наведваў іх сходы, але не быў прыцягнуты да следства.

Пад час паўстання дзекабрыстаў 1825 г. Л. Вітгенштэйн знаходзіўся ў адпачынку ў Тульчыне і зв'язваўся ў Пецярбургу 13 студзеня 1826 г., дзе і прыняў прысягу імператару Мікалаю I. 15 верасня таго ж года Вітгенштэйн прыняў 6-ы эскадрон, а 5 снежня быў залічаны ў свету імператара.

Вянчанне Льва і Стэфаніі адбывалася спачатку па пратэстанцкім абрадзе, таму што жаніх быў

евангелічнага веравызнання, – у палацы, у прысутнасці членаў імператарскай сям'і, акрамя самога цара. Потым было вячанне ў касцёле (бо нявеста была каталічкай), у прысутнасці князя Міхаіла Паўлавіча, пасаджонага бацькі Стэфаніі. Паводле словаў сучаснікаў, Л. Вітгенштэйн быў тады ў няміласці ў імператара



Стэфанія Радзівіл

Мікалая Паўлавіча, відаць, паўплываў яго ўдзел у тайных таварыствах.

Хутка пасля вяселля Вітгенштэйн звольніўся са службы па хатніх абставінах палкоўнікам і з мундзірам. Слабое здароўе графіні прымусіла Вітгенштэйнаў пасяліцца ў Італіі. Там яны жылі спачатку ў Фларэнцыі, дзе зблізіліся з вядомым мастаком Карлам Бруловым, які напісаў партреты іх дзяцей. Між тым графіня ўсё больш слабела і 26 чэрвеня 1832 г. ва ўзросце дваццаці трох гадоў памерла, пакінуўшы мужу малых дзяцей: Марыю і Пятра.

Леў Пятровіч быў вельмі ўзрушаны смерцю сваёй маладой жонкі. У памяць аб ёй пабудаваў ў сядзібе Дружнаселле Царскасельскага павета каталіцкую царкву ў імя апостала Паўла. Праект надмагільнага помніка Л. Вітгенштэйн замовіў К. Брулову, які быў выкананы, з некаторымі зменамі, скульптарам Гольбергам.

Леў Вітгенштэйн атрымаў ад жонкі вялікую спадчыну: так, у Віленскай і Мінскай губернях ён валодаў цэлым павятовым горадам Слуцкам і вялікімі маёнткамі Лохва (Мазырскі павет), Мір і Карэлічы (Наваградскі павет), Налібокi (Ашмянскі павет), прыгараднымі маёнткамі каля Вільні, Мінска і Коўна; усяго яму належала 36 мястэчкаў і 850 вёсак з насельніцтвам больш за 145 000 чалавек. Яго ўладанні займалі каля 1 200 000 дзесяцінаў зямлі, а Слуцк у 1848 г. быў набыты ў казну за 340 821 рубель.

Леў Пятровіч памёр у Парыжы 20 ліпеня 1866 г., яго цела для пахавання перавезлі ў замак Сайн. Сын С. Радзівіл, генерал-ад'ютант, святлейшы князь, унук фельдмаршала Пётр Львовіч атрымаў у спадчыну вялізныя маёнты ў Мін-

скай, Віленскай, Гродзенскай, Віцебскай, Пецярбургскай губернях і ў Царстве Польскім, дзе ў яго было каля 50 000 сялянаў і больш за 96 000 000 дзесяцінаў зямлі (з іх больш за 9 300 000 толькі ў Мінскай губерні). Усе гэтыя маёнты (акрамя бацькавага ў Пецярбургскай губерні) перайшлі да яго сястры, кня-



Леў Вітгенштэйн

гіні Марыі Львоўны Гагенлоэ – жонкі германскага канцлера, князя Хлодвіга Гагенлоэ-Шылінгсфюрста. Як жонка замежнага падданага яна вымушаная была іх прадаць. Газета «Минский листок» 14 мая 1891 г. змяціла на сваіх старонках наступнае паведамленне:

«Распродаж маёмасці Гагенлоэ адбываецца даволі зямляй прададзена пакуль што каля 190 000 дзесяцінаў, застаецца больш за 650 000 дзесяцінаў. Большая частка здзелак з прыватнымі ўладальнікамі, пераважна асобамі дваранскага паходжання, ураджэнцамі сярэдняй Расіі. Каля 10 % усёй прададзенай зямлі перайшло да сялянаў. Маёнты, што знаходзяцца ў Віцебскім павеце – 27 000 дзесяцінаў – прададзеныя канчаткова, прычым 11 000 дзесяцінаў купленыя сялянамі. Памер участкаў, што прадаюцца, самы розны, пачынаючы ад 1 000 – 1 200 дзесяцінаў. Усё гэта дае дастатковае ўяўленне пра характар землеўладання, якое зменіць вітгенштэйнаўскую латыфундыю. Вялізныя ўладанні Гагенлоэ разаб'юцца на мноства буйных жа прыватных памешчыцкіх землеўладанняў. Уласна, сялянскае землеўладанне застаецца ў невялікім выгрышы ад гэтага распродажу мільёна дзесяцінаў на працягу трох гадоў».

4 лютага 1892 г. у той жа газеце была апублікаваная інфармацыя пра перакупку спекулянтамі распрададзеных з таргоў зямляў, што нанесла значную шкоду сялянскаму землеўладанню. Такім чынам, уладанні Радзівілаў, што збіраліся цягам стагоддзяў, былі распрададзеныя цягам некалькіх гадоў за бяспэнак.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ



(Працяг. Пачатак у №14)

Аксіёма

Народ мой родны
пакінуў слова,
Якое грэла яго спрадвеку...
Народ адрокся
ад роднай мовы.
Народ бяспомны –
народ-калека...

Свае ён мары, сваю ён волю
Пад ногі кінуў усім на ўцеху.
І горка плача аб лепшай долі,
А доля недзе блукае рэхам...

Няма нічога... Адна самота...
Гасподзь, напэўна,
і той пакінуў...
Без роднай мовы –
няма народа,
А без народа –
няма Айчыны.

Ну што, народ,
Як маешся без мовы,
А значыць, – без душы?..
Бо мова ёсць душа...
Без мовы ты,
Нібы паэт без слова
Ці як маё Палессе
Без Сажа...

Не можа быць вясны –
І без цвіцення...
Так і цябе, народ,
Не можа быць
Без мовы,
Без Айчыны,
Без сумлення...
Калі ж інакш –
Тады навошта жыць?..
Без памяці
Не можа быць асновы
Ні ў аднаго
Народа на зямлі...
Цябе, народ,
Чакае твая мова...
І родны край...
І зерне для раллі...

Ці ёсць Айчына?..

Ці ёсць Айчына,
я не знаю,
Калі ўжо многага няма...
Калі Радзіма як чужая...
Ні дабрны... Адна зіма...

Калі сумленне як загана...
Хлусня і подласць –
у цане...
Пара падменаў
і падманаў
У нашай любай старане...

І тое, што было ганебным,
Цяпер за доблесць
выдаюць...

Не можа гімнаў быць
хвалебных,
Калі святыні прадаюць...

Ці гэта ад дурноты нашай:
Сваё няславіць, не любіць?..
Як страшна, Госпадзі,
як страшна –
Не дай Радзіму нам забыць!..

Сярод бяспамяцтва ліхога
Няма, не можа быць пуці!..
І без Айчыны – як без Бога...
І да Айчыны – не дайсці!..

Час настаў

Мы стаім на мяжы...
Больш за намі нікога...
Перад намі Радзімы
Святыя палі...
Чым засеем мы іх?..
Зернем д'ябла ці Бога?..
Што пакінем нашчадкам
На гэтай зямлі?..

Ці пакінем Айчыну,
Якой ганарацца?..
Ці мы станем рабамі,
А значыць, нікім...
Гэй, народ беларускі!
Ты хочаш застацца?..
Ці жадаеш загінуць,
Як некалі Рым?..

Выбірай!.. Час настаў!..
Потым будзе ўжо позна...
Нас вакол абступілі...
Сцяг вышэй, ваяры!..
Ці мы выйграем бітву
На палях гэтых слёзных?..
Ці галовы складзём
На крывавай зары?..

У шарэнгах тваіх
Вунь Купала і Колас,
І Скарына, і Будны,
Караткевіча шчыт...
І над станам як кліч
Багушэвіча голас,
Што павінны мы
Мову сваю зберагчы...

Вымем з ножнаў мячы...
Вы гатовы ўжо, воі?..
Пастаім жа за мову –
Гонар нашых дзядоў!..
Сціснем шчыльна рады,
Рушым зладжаным
строём!

За Радзіму! За волю!
Не шкадуйма галоў!..

Сеча звонам звініць...
Рэха бітвы ахрыпла...
Колькі лепшых сыноў
Тут навек палягло!..
Вораг стан абступіў...
Плачце, плачце, кувіклы...
Поле бітвы без краю
Снежным сном замяло...

(Працяг на стар. 8)





(Працяг. Пачатак на стар. 7)

На пласе

Вось і мову маю
Падвялі ўжо да плахі.
Кат сякеру узяў
І пакратаў лязо...
А ў натоўпе гадаюць
(Ні жалю, ні жаху):
Як далёка наўкол
Кроў запляміць пясок?..
А ён белы такі
І пасыпаны ўсюды...
(Пакаранне як свята...
Любяць гульбішчы ў нас...)
І крыжуюць, сякуюць
Маю мову прысудам,
Што адрокся народ
І настаў судны час...

Што яна, небарака,
Нікому не трэба...
Мо паэтам?..
На плаху даўно іх пара!..
Што за норавы ў нас,
О высокае неба?!
І чаму ўсё рашае
Узмах тапара?..

Пляц віруе, гудзе,
Пляц чакае пацехі,
Калі мове маёй
Будуць секчы галоў,
Калі з плахі пакоціцца
Зраненым рэхам
Па шляхах і пагостах
Стогн скрываўленых слоў...

І глядзіць мая мова,
Глядзіць у здзіўленні..
Колькі людю вакол –
І ніводных вачэй,
Дзе б яна адгукнулася
Ціхім маленнем
Перад тым, як на пласе
Крывёю сцячэ...

Сонца выйшла з-за хмары
І кінула промні..
Кат сякеру узяў –
Слепіць вочы лязо...
«Стой, – крычу, – не сячы!
Хіба ты, кат, не помніш:
Гэта наша апошняе,
Наша усё?!»

Калі мовы не будзе –
Не будзе Радзімы!..
Калі мовы не будзе –
Не будзе і нас!..
«Ах-х-х!» – хіснуўся натоўп
І ўжо выдыхнуў:
«Мі-ма-а...»
Значыць, ёсць шчэ надзея,
Значыць, ёсць яшчэ шанс...

Каб застацца людзьмі,
Каб народам застацца...
Статкам стаць вельмі лёгка...
Цяжка нацыяй быць!..
Як ты мог, мой народ,
Захварэць святатацтвам?..
А народ мой бязмоўны
Зацята маўчыць...

Хто мы цяпер?..

Адзіны ты такі, народ, адзіны,
Хто выракся і мовы,
і Радзімы...
Такога шчэ на свеце не было,
Каб у народа памяць
адняло...
Хто мы цяпер?..
Зулысы ці індусы?..
Якія ж мы без мовы
беларусы?..
Народ Скарыны, Коласа,
Купалы,

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Чаму ўсё робіш,
каб цябе не стала?..
Без каранёў –
ні дрэў і ні травы...
Без роднай мовы –
ты хіба жывы?..

Нібыта ветрам
выдзьмула душу...
Ні цеплыні...
Адно пустое поле...
Знясіліўся...
Чаго ў жыцця прашу?
Што хоча птах,
які жыве ў няволі?..

Мы дажыліся: мовы ўжо няма.
Той самае, якую нёс Купала...
Скавала вусны лютая зіма,
А значыцца,
і нас ужо не стала...
«Тут беларусы некалі жылі...»
«А хто цяпер?..»
«Ды нейкія плямёны...»
Не песнямі засеяны палі –
Бяспамяцтвам
і векавым праклёнам...

Чужую світку носім, не сваю:
Чужая мова – як душа чужая...
Не збераглі
мы спадчыну тваю,
Апошнія астаткі прапіваем...

О Божа светлы, Божа,
памажы...
Яшчэ трымціць
слязінкай наша слова.
Ні ратнікаў...
Стаю я на мяжы...
А вецер на шматкі ірве
замову...
Тут беларусы некалі жылі...

А Господь выбирает поэта,
Чтоб с народом ему
говорить...
Юрый Фатнеў

Што лепей: свабода
ці краты?..
Быць чэсным
ці быць прайдзісведам?..
Народ выбірае уладу...
Гасподзь выбірае паэта...

Важней для вас чын і пасада:
Што вам да дзівосных
санетаў?..
Народ выбірае уладу...
Гасподзь выбірае паэта...

Гукаю... Маўчыце зацята –
Ні следу вакол, ні прасвету...
Народ выбірае уладу...
Гасподзь выбірае паэта...

Хоць кроплю добра
і спагады –
Зіма ў вашых сэрцах,
не лета...
Народ выбірае уладу...
Гасподзь выбірае паэта...

Вы песням ягоным
не рады –
Душа адцвіце
пустацветам...
Народ выбірае уладу...
Гасподзь выбірае паэта...

Няма ні народа, ні ўлады...
Як многае канула ў Лету...
І толькі гарыць
над Сусветам
Высокая зорка, як свята, –
Нязгаснае слова паэта...

Уздоўж

3. Такая праўда, як ... сякеру з'еў і дзэгцем запіў (прык.). 7. Не спяшы, ..., у лес: усе ваўкі будучы (прык.). 8. ... чорны ў полі, а ў бары белы (прык.). 11. Дзе двое – там ..., дзе трое – там здрада (прык.). 12. Прамоўца. 13. Музыка твор. 16. Склока, разлад. 17. Лішак грошай, які вяртаецца пры разліку. 18. У спорце – рывок. 19. Пярэдня частка абутку. 21. І ... наводзіць на грэх (прык.). 22. Чужы ... – смех, а свой – сорам (прык.). 25. Сэрца весяліцца, і ... цвіце (прык.). 26. Матэрыяльная падтрымка. 28. Хто людзей весяліць, за таго ўвесь ... стаіць (прык.). 29. «І ўжо адтуль рукою маткі // На ўслон шпурляліся ..., // А дзеці іх даўно сачылі // І на ляту блінцы лавілі». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля».

Упоперак

1. Добрая хвароба ...: нічога не баліць і кожны дзень – навіны. 2. Грозен ..., ды ззаду вочы (прык.). 3. Моцнае жаданне піць. 4. Вокліч, які выражае захапленне. 5. ... – сябра чалавека (прык.). 6. ... нікому не шкодзіць (яп. прык.). 9. Чалавек аднолькавых з кімнебудзь поглядаў. 10. П'ян-

ства – чалавеку ... (прык.). 14. Смех смехам, а ... набок (прык.). 15. У ... дурня адчуваеш сябе крыху разумнейшым. 18. «Мілья мае ... – // Забіякі хвацкія: // Кожны дзень у іх грыміць // Бітва Сталінградская» (прып.). 20. Гразь – не ..., сорам – не дым (прык.).

22. «Іграй, ..., – пайду ў танцы, // Люблю дзевак, каб іх пранцы!» (прып.). 23. «У гародзе ..., // На плоце націнка. // Ніхто замуж не бярэ, // Бо я сірацінка» (прып.). 24. Слабая прымета чаго-небудзь. 27. Насякомае.

Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ

Малая краязнаўчая ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОДНЫ ІНСТРУМЕНТАЛЬНЫ АНСАМБЛЬ – устойлівая група народных музыкантаў, аб'яднаных сумесным выкананнем. Народныя вызначэнні на тэрыторыі Беларусі – музыкі, музыка, капэла, кампанія, гурт, скамарохі. Назва «траістая музыка», вядомая ў спецыяльнай літаратуры, у народным асяроддзі не выяўленая. Ансамблевая ігра, што суправяджала вяселлі, ігрышчы і інш. народныя святкаванні, – адна з даўніх формаў беларускага народнага выканальніцтва. Традыцыйныя народныя інструментальныя ансамблі невялікага складу (з 2 – 4 інструментаў). Некаторыя з папулярных у мінулым інструментальных складаў (дуда і скрыпка, скрыпка і вугальнік, скрыпка і басэля, 3 скрыпкі і інш.) зніклі з ужытку. У наш час ёсць ансамблі з інструментаў адной групы (2 скрыпкі; скрыпка і балалайка; скрыпка і цымбалы) і розных (скрыпка і бубен; гармонік і скрыпка; скрыпка і кларнет;

скрыпка і домбра; цымбалы і гармонік; скрыпка, цымбалы, гармонік і турэцкі барабан і інш.). У цэнтральных і заходніх рэгіёнах Беларусі пашыраныя ансамблі большага складу – «аркестры» (скрыпкі, гармонік, балалайка, кларнет, барабан і бразготка; скрыпкі, цымбалы, баян, кларнет, бубен і інш.). Існуюць народныя духавыя аркестры, якія, як і «аркестры», часцей сустракаюцца ў невялікіх гарадах, пасёлках, вялікіх вёсках і абслугоўваюць значную тэрыторыю.

Рэпертуар народнага інструментальнага ансамбля ўключае вясельныя маршы, традыцыйныя і сучасныя танцы і песні, прыпеўкі. У ансамблі дакладна вызначаныя функцыі кожнага выканаўцы: напр., у ансамблі з дзвюх скрыпак і бубна першы скрыпач «трымае вярхі», другі – «турое» (суправаджае), бубніст – «паддае тахціку» (адбівае такт), «выбірае рытм»; у ансамблі са скрыпкі і цымбалаў скрыпач «вядзе матыў», цымбаліст спалучае меладычна-падгалосачную, рытмічную і

гарманічную функцыі. У народных інструментальных ансамблях рэалізуюцца розныя прынцыпы спалучэння ансамблевых галасоў – поліфанічны (падгалосачнага, кантрастнага відаў) і гамафонна-гарманічны з элементамі скрытай поліфаніі.

Гэтыя прынцыпы фармваліся ў залежнасці ад мясцовых традыцыяў песенна-харавога шматгалосся, тыпу ансамбля і жанру музыкі. Напрыканцы XX ст. назіралася тэндэнцыя да значнай рухомасці ансамблевых саставаў, што абумоўлена знікненнем многіх традыцыйных інструментаў, актыўным асваеннем народнымі музыкамі новых (баяна, акардэона, саксафона, трамбона, гітары, электрагітары), спалучэннем у адным ансамблі традыцыйных народных інструментаў з прафесійнымі (напр., гармонік, труба, бубен; увядзенне ў склад народнага духавога аркестра скрыпкі і гармоніка, домбры і балалайки), пашырэннем мяшаных вакальна-інструментальных ансамбляў.